

Częstochowskie szkoły muzyczne w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Zarys problematyki

Abstract. Częstochowa music schools in the interwar period. Outline of the issues

The situation of music education in the 19th century was very difficult. Most people interested in this field studied under the supervision of private teachers. The education usually included playing a chosen instrument, without additional subjects in the field of music theory. The level of private teachers varied greatly. There were both professionals and amateurs among them. In Częstochowa, changes began to occur gradually with the establishment of the first professional music school established by Ludwik Wawrzynowicz, two private ones headed by Feliks Witeszczak and Bolesław Grzewiński, and other associations operating in the craft and industrial environment. Thanks to them, the group of professional musicians, performers, teachers, popularizers and music activists grew. The article presents an outline of the activities of the above-mentioned music schools operating in the city during the interwar period.

Keywords: music education, Częstochowa, interwar period

Przejmowanie władzy nad szkolnictwem byłych zaborów, tworzenie podstaw jednolitej polityki oświatowej oraz organizacja struktury szkolnictwa zawodowego dostosowanej do potrzeb gospodarki spowodowały, że specjalności artystyczne pozostawały na marginesie zainteresowań Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego. Szczególnie dotyczyło to szkolnictwa muzycznego, które pominięto przy tworzeniu podstaw prawnych edukacji zawodowej. Nie objęła go Ustawa o ustroju szkolnictwa z 11 marca 1932 r., zwana ustawą jędrzejewiczowską, która kształcenie zawodowe sytuowała wysoko w hierarchii oświatowej i nadawała mu odpowiednią rangę w przygotowywaniu młodzieży do życia i pracy zawodo-

wej¹. Jedynie w postanowieniach końcowych (art. 58 i 59) wspomnianej ustawy informowano, że o ustroju szkolnictwa artystycznego zdecyduje specjalne rozporządzenie wydane przez MWRiOP.

Prawne podstawy dla istnienia szkół artystycznych zapewniły przepisy *Ustawy o prywatnych szkołach oraz zakładach naukowych i wychowawczych* (z dn. 11 marca 1932 r.)², które nakładały na dyrektorów i właścicieli placówek obowiązek przedłożenia do akceptacji MWRiOP „statutu szkoły ustalającego ustrój wewnętrzny szkoły, język nauczania, program, nazwę oraz stosunek właściciela do dyrektora, kierownika i nauczycieli”. Organ prowadzący szkołę zobowiązany był ponadto do zapewnienia placówce odpowiedniego lokalu, wyposażenia, urządzeń i pomocy naukowych, wykazania, iż środki na utrzymanie szkoły będą wystarczające oraz przedłożenia opinii władz terenowych o nienagannym zachowaniu osoby prowadzącej szkołę. W efekcie końcowym wspomniana ustawa stała się podstawą prawną dynamicznie rozwijającego się prywatnego szkolnictwa muzycznego³.

Rozporządzenie o ustroju szkół artystycznych muzyki wydano 1 czerwca 1937 r.⁴ W dokumencie tym dokonano podziału placówek muzycznych na trzy stopnie: konserwatoria, instytuty i szkoły muzyczne. Konserwatoria muzyczne miały pełnić następujące zadania: kształcić we wszystkich działach sztuki muzycznej, przygotować do zawodu muzyka twórcy, odtwórcy lub nauczyciela. Posiadały następujące wydziały: teorii, kompozycji i dyrygentury; fortepianu; organów i muzyki kościelnej; instrumentów smyczkowych; instrumentów dętych; śpiewu; kształcenia nauczycieli muzyki dla szkół powszechnych, średnich ogólnokształcących i zawodowych. Studia w konserwatoriach muzycznych dzieliły się zasadniczo na trzy kursy: niższy, średni i wyższy oraz trzyletnie studium przygotowujące do pracy nauczyciela w szkołach powszechnych, średnich ogólnokształcących i zawodowych. Instytuty muzyczne przygotowywały w zakresie zawodu muzyka – odtwórcy orkiestrowego i zespołowego oraz do studiów na wyższym kursie konserwatorium muzycznego. Posiadały następujące klasy: fortepianu, muzyki kościelnej, instrumentów smyczkowych, instrumentów dętych i śpiewu. Program nauki w każdej klasie obok przedmiotu specjalnego, wymaganego do uprawiania zawodu muzyka odtwórcy, obejmował również teoretyczne przedmioty uzupełniające, ćwiczenia praktyczne oraz udział w chórze, zespołach kameralnych i orkiestrze. Do szkół muzycznych przyjmowano kandydatów na podstawie egzaminu wstępnego określającego predyspozycje przyszłego ucznia, podlegali oni również obowiązkowi szkolnemu w zakresie szkoły powszechnej

¹ M. Walczak, *Szkolnictwo zawodowe w Polsce w okresie okupacji hitlerowskiej*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1993, s. 17.

² *Ustawa z dnia 11 marca 1932 r. o prywatnych szkołach oraz zakładach naukowych i wychowawczych* (Dz.U. 1932 nr 33, poz. 343), s. 545–546.

³ Ibidem.

⁴ *Rozporządzenie MWRiOP z dn. 1 czerwca 1937 roku o ustroju szkół artystycznych muzyki*, (Dz.U. 1937, nr 44, poz. 343), s. 875–876.

i ewentualnemu obowiązkowemu doksztalcaniu. Aspiranci na nauczycieli szkół powszechnych, średnich ogólnokształcących i zawodowych byli przyjmowani do konserwatoriów na podstawie świadectwa ukończenia szkoły stopnia licealnego lub innej placówki, którą Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego uznawało za dającą wystarczające do tego celu wykształcenie ogólne. Same szkoły muzyczne miały natomiast budzić i pogłębiać zainteresowania artystyczne oraz zapewniać wstępne przygotowanie do zawodowych studiów muzycznych.

Programy nauczania szkół muzycznych były zależne od wieku i rozwoju uczniów, kształtowano je indywidualnie. Rozporządzenie nie precyzowało poziomu i zakresu nauczania w konserwatoriach, instytutach i szkołach muzycznych. W praktyce często nie występowały pomiędzy tymi placówkami różnice organizacyjne ani programowe. Za najwyższy stopień kształcenia uznawano konserwatorium, lecz nie wszystkie tego typu szkoły zapewniały naukę na adekwatnym poziomie⁵. W okresie II Rzeczypospolitej funkcjonowały w Polsce trzy wyższe uczelnie muzyczne: Państwowe Konserwatorium Muzyczne w Warszawie, Państwowe Konserwatorium Muzyczne w Poznaniu oraz ostatnie Państwowe Konserwatorium Muzyczne w Katowicach, które rozpoczęło swą działalność we wrześniu 1929 r.⁶

Za początek rozwoju szkolnictwa muzycznego w Częstochowie należy uznać powołanie zespołu wokально-instrumentalnego na Jasnej Górze, który działał niemal czterysta lat. Dokumenty poświadczające jego istnienie w klasztorze oo. Paulinów pochodzą z drugiej połowy XVI w. Od XVIII w., oprócz kapeli „starszej”, regularnie działała kapela „młodsza”, złożona z uczniów otrzymujących w klasztorze pełne utrzymanie i ubranie. Próby kapeli oraz lekcje odbywały się w obrębie budynków klasztornych w sali zwanej „szkołą muzyczną”. Pedagogami szkoły byli najwybitniejsi muzycy kapeli, a pieczę nad nią sprawował z urzędu dyrygent. Kapela jasnogórska funkcjonowała do końca 1914 r.⁷

Niezwykle istotne dla rozwoju życia muzycznego było powstanie w 1900 r. Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia”⁸, które skupiało miejscową inteligencję, pierwszej szkoły muzycznej założonej przez Ludwika Wawrzynowicza oraz stowarzyszeń działających w środowisku rzemieślniczym i przemysłowym. Dzięki nim wzrosło grono profesjonalnych muzyków, wykonawców, pedagogów i popularyzatorów oraz działaczy muzycznych. Instytucje te zapoczątkowały nowy etap w życiu kulturalnym. Stworzyły cenną tradycję, bez której obraz muzyczny miasta w okresie międzywojennym byłby znikomy⁹.

⁵ J. Miketta, *Szkolnictwo muzyczne w Polsce pod względem statystycznym i organizacyjnym*, „Muzyka” 1927, nr 11, s. 526.

⁶ E. Hermach, *Śląskie Konserwatorium Muzyczne, w: 30 lat Państwowej Szkoły Muzycznej w Katowicach 1929–1959*, pod red. L. Markiewicza, J. Powroźniaka, Katowice 1960, s. 9

⁷ W. Malko, *100 lat szkolnictwa muzycznego w Częstochowie 1904–2004*, Częstochowa 2004, s. 11–12.

⁸ A. Paszta, P. Paszta, *Pamiętki materialne związane z Towarzystwem Śpiewaczym „Lutnia” z Częstochowy*, „Ziemia Częstochowska” 2019, t. 45, s. 52.

⁹ W. Malko, *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1918–1939*, Częstochowa 2008, s. 381.

Przed powstaniem świeckich szkół muzycznych na terenie Częstochowy lekcji muzyki udzielali nauczyciele prywatni. Należał do nich m.in. W. Błazek, znany z ogólnokrajowej akcji wspierania założenia wyższej szkoły muzycznej w Warszawie, która rozpoczęła działalność 26 stycznia 1861 r. W 1916 r. Instytut przemianowano na Konserwatorium Warszawskie, a w 1919 r. decyzją premiera rządu Ignacego Paderewskiego nadano mu status Państwowej Wyższej Szkoły Muzycznej podległej Ministerstwu Kultury i Sztuki. W latach 1894–1897 studentem wspomnianej powyżej szkoły był Ludwik Wawrzynowicz – założyciel pierwszej Szkoły Muzycznej w Częstochowie¹⁰.

Poza wspomnianą już Szkołą Muzyczną L. Wawrzynowicza, nie istniała w Częstochowie na początku dwudziestolecia międzywojennego żadna inna, profesjonalna placówka kształcąca w zakresie sztuk muzycznych. Nie zabrakło jednak prywatnych nauczycieli oferujących lekcje gry na instrumentach muzycznych. W okresie międzywojennym niektórzy z nich organizowali własne szkoły muzyczne. Należeli do nich Feliks Witeszczak, którego szkoła działała w latach 1926–1939, oraz Bolesław Grzewiński, kierownik szkoły funkcjonującej w okresie 1933–1939. Podkreślić jednak należy, że założone przez nich placówki istniały krócej, miały mniejszą liczbę uczniów i nie wypracowały tak znaczącego dorobku jak szkoła Ludwika Wawrzynowicza – instrumentalisty, pedagoga i organizatora życia muzycznego w mieście¹¹.

Prywatna Szkoła Muzyczna Ludwika Wawrzynowicza

Założycielem pierwszej – z założenia świeckiej – szkoły muzycznej w Częstochowie był Ludwik Wawrzynowicz¹². Absolwent Konserwatorium Warszawskiego w 1902 r.

¹⁰ Eadem, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 12–13.

¹¹ Eadem, *Życie muzyczne*, op. cit., s. 173.

¹² Ludwik Wawrzynowicz urodził się w Warszawie 18 sierpnia 1870 r. Od dzieciństwa uczył się gry na fortepianie i teoretycznych przedmiotów muzycznych u prywatnych nauczycieli. W latach 1894–1897 w Warszawskim Instytucie Muzycznym studiował grę na fortepianie i organach oraz kompozycję pod kierunkiem Zygmunta Noskowskiego. Po ukończeniu studiów założył w 1897 r. Chór Drukarzy Warszawskich, który obok „Lutni” stał się wkrótce jednym z najpopularniejszych zespołów wokalnych w Warszawie. W tym czasie śpiewał również w Operze Warszawskiej. Jego działalność zdobyła uznanie ówczesnego dyrektora Opery Adama Münchheimera. Działalność L. Wawrzynowicza jako popularnego chórmistrza zwróciła uwagę aktywistów „Lutni” częstochowskiej. Prezes towarzystwa dr Józef Pietrasiewicz nakłonił muzyka, by przyjął propozycję objęcia stanowiska dyrektora artystycznego i dyrygenta chóru męskiego. W 1904 roku L. Wawrzynowicz po przyjeździe do Częstochowy uruchomił szkołę muzyczną przy al. NMP 42. Szkoła działała także w czasie okupacji niemieckiej. W 1946 r. uczestniczył w powołaniu Instytutu Muzycznego, którego dyrektorem został jego syn Tadeusz Wawrzynowicz. Instytut został przekształcony w Szkołę Muzyczną. Do czasu przejścia na emeryturę w 1950 r. był wykładowcą w klasie fortepianu. Ponadto był znanym krytykiem i publicystą muzycznym, wchodził w skład kolegium redakcyjnego „Gońca Częstochowskiego”, jako sprawozdawca muzyczny drukował również w „Ziemi Częstochowskiej”, a po wojnie w „Życiu Częstochowy” i „Gazecie Częstochowskiej”. Na jego dorobek kompozytorski składa się prawie 100 utworów, m.in. *Fantazja e-moll* na flet i fortepian, *Mazurek fantastique* na fortepian, *Hymn na cześć Gutenberga*, *Marsz triumfalny* na fortepian, *Marsz uroczysty* na fortepian, *Marsz Hallera*, *Hymn Nieznanemu Żołnierzowi*, *Baba Jaga* – opera dziecięca z librettem Janiny

objął stanowisko dyrygenta chóru Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia” w Częstochowie. Po dwuletnim okresie współpracy z „Lutnią” w 1904 r. powrócił do Warszawy i rozpoczął starania o otwarcie w Częstochowie szkoły muzycznej¹³.

Projekt placówki został zaakceptowany przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych 27 lipca 1904 r., a ostatecznie zatwierdzony 25 września 1904 r. Oficjalne otwarcie szkoły nastąpiło 15 stycznia 1905 r.¹⁴, ale według oświadczenia dyrektora placówki rozpoczęła ona pracę znacznie wcześniej, jeszcze w 1904 r.¹⁵ O jej otwarciu informował lokalny periodyk – „Dzwonek Częstochowski”.

Za główny cel – wzorem Konserwatorium Warszawskiego – szkoła obrała prawidłowe kształcenie w muzyce. Kształciła uczniów w zakresie gry na instrumentach, deklamacji, dykcji, liturgii katolickiej, śpiewu solowego, przedmiotów teoretycznych. Ze względu na małą ilość fachowych szkół dla organistów dyrektor obiecał położyć szczególny nacisk na klasę organową. Dla zdobycia odpowiednich umiejętności uczniowie śpiewali w chórze oraz odbywali praktykę w częstochowskich parafiach¹⁶. Uroczysty akt otwarcia szkoły nastąpił 29 stycznia 1905 r. w salach „Lutni”¹⁷.

Podstawę prawną funkcjonowania szkoły stanowił statut ujęty w 34 paragrafach. Zawierał on między innymi następujące treści: celem pracy dydaktycznej jest „prawidłowa nauka muzyki”; funkcję dyrektora pełni wyłącznie osoba posiadająca patent ukończenia konserwatorium; nauczyciele legitymują się świadectwem konserwatorium, uprawniającym do nauczania prowadzonego przez nich przedmiotu; szkołą kieruje dyrektor i rada nauczycieli tzw. przedmiotów specjalnych; rada pedagogiczna składała się ze wszystkich nauczycieli¹⁸.

W skład przedmiotów specjalnych prowadzonych przez placówkę wchodził śpiew solowy oraz gra na następujących instrumentach: organach, fortepianie, skrzypcach, wiolonczeli, kontrabasie, flecie, klarncie, oboju, waltorni, kornecie, puzonie, a także nauka deklamacji. Zajęcia prowadzone indywidualnie trwały godzinę zegarową. Początkowo jednostka prowadziła trzyletni kurs gry na fortepianie, organach, skrzypcach, wiolonczeli oraz śpiewu solowego, poprzedzony klasą przygotowawczą dla adeptów nieposiadających żadnych umiejętności muzycznych. W pozostałych klasach instrumentalnych cykl nauczania był dwuletni. Poza przedmiotami specjalnymi uczeń zobowiązany był do

Porazińskiej, Preludium c-moll op. 80 *Oświęcim, Mazurki wojenne*. Zmarł 12 lutego 1957 r. w Częstochowie. Odznaczony m.in. Złotym Krzyżem Zasługi. W. Malko, *Biografie kompozytorów częstochowskich, Ludwik Wawrzynowicz (1870–1957)*, „Almanach Częstochowy” 1989, s. 13.

¹³ W. Malko, *Życie muzyczne*, op. cit., s. 26.

¹⁴ *Szkoła Muzyczna p. Ludwika Wawrzynowicza w Częstochowie*, „Dzwonek Częstochowski”, styczeń 1905, R. 5, t. 1(43), s. 103.

¹⁵ W. Malko, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 27.

¹⁶ *Szkoła Muzyczna p. Ludwika Wawrzynowicza*, op. cit., s. 103; *Szkoła muzyczna w Częstochowie*, „Lutnista”, styczeń 1905, nr 1, s. 15.

¹⁷ *Otwarcie szkoły muzycznej w Częstochowie*, „Dzwonek Częstochowski”, luty 1905, R. 5, t. 2(44), s. 79.

¹⁸ W. Malko, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 28.

nauki przedmiotów dodatkowych, takich jak: teoria muzyki (zasady, solfeż, harmonia), historia muzyki, śpiew chórny, gra na fortepianie – obowiązkowa dla uczących się na instrumentach, zespoły instrumentalne. Oprócz uczniów uczęszczających na wszystkie przedmioty obowiązkowe dla danej klasy, naukę pobierali również wolni słuchacze, korzystający jedynie z przedmiotów specjalnych¹⁹.

Szkoła miała prawo do dwóch popisów rocznie. Organizowanie publicznych koncertów z udziałem uczniów wymagało zgody policji. Wszystkie podręczniki i nuty przeznaczone do lekcji i wykonań na popisach musiały być opatrzone zgodą cenzury. Przyjmowano uczniów od ósmego roku życia, z wyjątkiem klasy śpiewu, w której dla dziewcząt obowiązywał wiek 16 lat, dla chłopców 18 lat. Statut regulował także wysokość opłat. Uczniowie za rok nauki płacili 70 lub 40 rubli. Niższe czesne dotyczyło uczących się w klasach instrumentów dętych i kontrabas oraz uczęszczających na rok przygotowawczy. Wolni słuchacze płacili 80 lub 50 rubli rocznie. Wyższa stawka obowiązywała za naukę w godzinach przedpołudniowych. Zajęcia popołudniowe odbywały się w godzinach 15–19. Opłaty pobierano w systemie półrocznym. Rok szkolny trwał od 1 września do 31 maja. Świadectwo ukończenia szkoły uprawniało do pracy w zawodzie nauczyciela muzyki, organisty, kapelmistrza. Językiem wykładowym był język polski. Statut stanowił również, że dziewczęta i chłopcy winni się uczyć w oddzielnych dniach. W przypadku naruszenia postanowień statutu lub jakichkolwiek nieprawidłowości szkoła mogła być zamknięta²⁰.

Pierwszy lokal Szkoły Muzycznej Ludwika Wawrzynowicza znajdował się w domu rodziny Boglewskich przy alei Najświętszej Maryi Panny 42. Na parterze mieściły się trzy sale lekcyjne, na piętrze mieszkanie dyrektora. Jeden z pokoi pełnił funkcję biblioteki i kancelarii szkoły, a także sali lekcyjnej. W klasach znajdowały się dwa fortepiany. Na frontowej ścianie budynku umieszczony był szyld „Szkoła Muzyczna Ludwika Wawrzynowicza w Częstochowie”. Do 1918 r. szkoła kilkakrotnie zmieniała swoją siedzibę – po przeniesieniu z pierwotnej placówki (aleja NMP 42) funkcjonowała przy ul. Szkolnej 6 (dzisiejsza ul. H. Dąbrowskiego), w czasie I wojny światowej była to aleja NMP 33, a w 1917 r. ponownie aleja NMP 42²¹. Po wojnie szkołę otwarto w 1918 r. przy ul. Centralnej 5 (dzisiejsza ul. Śląska)²².

Zakres przedmiotowy w klasach przedstawiał się następująco: w klasie pierwszej – przedmiot główny, zasady muzyczne z solfeżem, zespoły instrumentalne, chór; w klasie drugiej oprócz przedmiotu głównego odbywały się zajęcia z harmonii (kurs niższy, harmonizowanie na piśmie i przy fortepianie z realizacją basu cyfrowego), zespoły instrumentalne, chór; w klasie ostatniej – przedmiot główny, harmonia (kurs wyższy, modulacje, figuracje, granie generalbasu), historia muzyki, chór. Nauczycieli i kapelmistrzów

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Ibidem, s. 28–29.

²¹ Ibidem, s. 31.

²² Ibidem, s. 34.

obowiązywały dodatkowe przedmioty – dyrygowanie i śpiew. Organiści uczęszczali na zajęcia śpiewu gregoriańskiego i zasady liturgii²³.

Od momentu rozpoczęcia działalności szkoły jej grono pedagogiczne tworzyli: Ludwik Wawrzynowicz – dyrektor szkoły, prowadzący zajęcia z zakresu teorii muzyki, harmonii, fortepianu, organów i chóru; Henryk Grubiński, aktor Warszawskich Teatrów Rządowych – deklamacja; Henryk Makowski, pedagog warszawskiego Konserwatorium, studiował muzykę kościelną w Ratyzbonie – śpiew gregoriański i liturgia katolicka; Marian Aubrecht – instrumenty dęte; Z. Kolasiński – organy; Stanisław Taube, absolwent konserwatorium w Warszawie i Berlinie – skrzypce; Władysław Powiadowski, kompozytor, dyrygent i dyrektor Towarzystwa Śpiewaczego „Lutnia” – teoria muzyki, śpiew, zespoły kameralne. W kolejnych latach następowały zmiany kadry spowodowane rotacją, jak i otwieraniem nowych specjalności oraz wzrostem liczby uczniów²⁴. Ze szkołą współpracowali: Marcelli Paydowski, Feliks Starczewski, Ludwik Golmer, Maria Ginter, Marta Czyżowska, Jadwiga Szafnicka, Hugo Neusser, Karol Wopaleński, Wincenty Szczepański, Feliks Witeszczak, Henryk Miłek, Antoni Łęgosz, Józef Jaśkowski, A. Biernacki, Aleksander Drob, ks. Z. Zaborski²⁵.

Podczas I wojny światowej szkoła pracowała nieprzerwanie, jedynie rok szkolny 1914/1915 rozpoczął się z opóźnieniem – 10 września. Zmieniano też siedzibę szkoły.

O działalności szkoły systematycznie pisały gazety częstochowskie. Informowały o organizowanych koncertach z udziałem pedagogów i uczniów, zakończeniu roku szkolnego i promocji, zapisach i wykładach przygotowawczych prowadzonych m.in. w okresie letnim dla organistów nieposiadających świadectwa muzycznego, a pragnących realizować się w tej profesji²⁶.

W trudnych czasach szkoła musiała radzić sobie sama (nie otrzymywała subwencji ze strony państwa ze względu na to, iż była placówką prywatną), utrzymywała się wyłącznie z opłat uczniowskich i pieniędzy zarobionych ze sprzedaży biletów w ramach organizowanych koncertów²⁷. Publiczne prezentacje wyników pracy dydaktycznej w formie koncertów uczniowskich, tzw. popisów, były organizowane od początku istnienia szkoły. Popisy półroczne miały zazwyczaj charakter wewnętrzny, odbywały się w lokalu szkoły i rzadko były recenzowane w prasie. Natomiast koncerty na zakończenie roku miały wymiar bardziej uroczysty. Do udziału w nich często kwalifikowała uczniów komisja egzaminacyjna. Popisy te były łączone z zakończeniem roku

²³ Ibidem, s. 29.

²⁴ *Szkoła Muzyczna p. Ludwika Wawrzynowicza*, op. cit., s. 103; W. Malko, *Życie muzyczne*, op. cit., s. 31; eadem, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 30–31.

²⁵ Eadem, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 30–31.

²⁶ *Ze świata muzycznego*, „Goniec Częstochowski” 1917, nr 15, s. 3; *Do organistów na wsiach*, „Goniec Częstochowski” 1918, nr 118, s. 2; *Zakończenie roku w Szkole Muzycznej*, „Goniec Częstochowski” 1918, nr 129, s. 3; *Egzaminy w szkole muzycznej L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski” 1919, nr 130, s. 3.

²⁷ *Ze szkoły muzycznej*, „Goniec Częstochowski” 1907, nr 326, s. 2; *Z wieczoru uczniowskiego*, „Goniec Częstochowski” 1917, nr 15, s. 3.

szkolnego i wręczeniem świadectw. Stanowiły one zamknięcie cyklu nauczania i odbywały się po egzaminach promocyjnych i końcowych²⁸.

Dyrekcja szkoły kładła nacisk na umuzykalnienie uczniów²⁹. W procesie nauczania ważną rolę odgrywały też przedmioty teoretyczne, dlatego w rozwoju procesu dydaktycznego szkoły widoczne było rozszerzenie zakresu teorii muzyki, wprowadzenie nowych przedmiotów, wydłużanie ich cyklu nauczania, wprowadzanie podziału na grupy, zależnie od wieku uczniów. Podział na grupy dla młodszych i starszych uczniów oraz dorosłych obowiązywał na wszystkich przedmiotach teoretycznych. Nową inicjatywą było wprowadzenie popołudniowych kursów dla dorosłych w celu umuzykalnienia społeczeństwa. Zajęcia umuzykalniające obejmowały wyłącznie historię muzyki. Był to nowatorski projekt dydaktyczny szkoły, który dopiero w 1945 r. wprowadziło Ministerstwo Kultury i Sztuki³⁰.

W czerwcu 1918 r. lokalna gazeta „Goniec Częstochowski” informowała, iż Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego zatwierdziło Ludwika Wawrzynowicza na stanowisku kierownika Szkoły Muzycznej, a szkole udzieliło koncesji na dalsze prowadzenie wykładów³¹. Z kolei 1 lipca tegoż roku placówka została przeniesiona do większego lokalu przy ul. Centralnej 5 (później ul. Śląska 6)³².

W nowym roku szkolnym 1918/1919 L. Wawrzynowicz otworzył klasy: gry na skrzypcach, śpiewu solowego, deklamacji. Prowadzenia przedmiotów podjął się Adam Czerbak, absolwent akademii muzycznej w Pradze (czeskiej) i Lwowie³³, propagator rytmiki w systemie Emila Jaques’a-Dalcroze’a.

Do szkoły uczęszczali uczniowie realizujący pełny program oraz wolni słuchacze, pobierający jedynie lekcje gry na instrumentach. Zgodnie z regulaminami obowiązującymi w latach dwudziestych owe dwie kategorie słuchaczy dzielono na uczniów nadzwyczajnych, uczących się gry na instrumencie, a teorii muzyki w zmniejszonym zakresie lub wcale, oraz na uczniów zwyczajnych. Uczniowie nadzwyczajni płacili niższe czesne i nie otrzymywali świadectw, jedynie zaświadczenia z oceną z przedmiotu głównego. Natomiast uczniowie zwyczajni realizowali pełny program ze wszystkimi przedmiotami teoretycznymi i dodatkowymi. Wszystkie oceny widniały na świadectwach promocyjnych i końcowych³⁴.

²⁸ W. Malko, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 50.

²⁹ *Zakończenie roku w szkole muzycznej dyr. L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski” 1934, nr 144, s. 3.

³⁰ W. Malko, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 34–35; *Szkoła Muzyczna pod kierunkiem L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski” 1918, nr 112, s. 4.

³¹ *Osobiste*, „Goniec Częstochowski” 1918, nr 108, s. 3.

³² *Ze szkoły muzycznej*, „Goniec Częstochowski” 1918, nr 112, s. 2–3; *Ze szkoły muzycznej*, „Goniec Częstochowski” 1925, nr 198, s. 2.

³³ *Ze szkoły muzycznej*, „Goniec Częstochowski” 1918, nr 112, s. 2–3.

³⁴ W. Malko, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 35.

Placówka działała nieprzerwanie przez dwanaście miesięcy, prowadząc w okresie wakacyjnym kursy z zakresu muzyki. I tak w 1919 r. odbyło się szkolenie dla organistów i kapelmistrzów z zakresu teorii i praktyki oraz kurs dla dorosłych³⁵. W latach następnych – przygotowywanie kandydatów do konserwatorium³⁶, kurs dla skrzypków i nauczycieli śpiewu posługujących się skrzypcami podczas zajęć szkolnych oraz roczny kurs dla kandydatów do seminariów nauczycielskich³⁷. Najdłuższą tradycję posiadały wakacyjne kursy dla czynnych organistów. Zyskały one w 1920 r. oficjalną aprobatę Ministerstwa Sztuki i Kultury, co spowodowało, iż szkole przyznano prawo wydawania świadectw ich ukończenia³⁸.

W roku szkolnym 1921/1922 dyrektor L. Wawrzynowicz zrealizował dla młodzieży szkół częstochowskich serię odczytów o muzyce polskiej. Idea organizowania specjalnych koncertów edukacyjnych dla młodzieży szkolnej była dyskutowana od dawna, a pierwsze próby jej realizacji pojawiły się w Częstochowie już w 1910 r. Do tego przedsięwzięcia powracano kilkakrotnie, zwłaszcza w gronie nauczycieli muzyki. Po powołaniu w Częstochowie Oddziału Związku Muzyków Polskich L. Wawrzynowicz przystąpił do realizacji tego zadania m.in. poprzez wspomniane odczyty dla młodzieży w latach dwudziestych³⁹. Dopiero jesienią 1935 r. MWRiOP wydało rozporządzenie dla szkół kształcenia ogólnego o wprowadzeniu do programów nauczania 45-minutowych audycji muzycznych, składających się z 15-minutowej prelekcji oraz 30-minutowego programu muzycznego. W repertuarze tych obowiązkowych koncertów edukacyjnych miały się znajdować zwłaszcza utwory najwybitniejszych polskich kompozytorów, polska twórczość religijna oraz muzyka ludowa⁴⁰.

W 1924 r. zaplanowano utworzenie klasy orkiestrowej, do której prowadzenia zaangażowano Władysława Sawickiego (dyplomowanego muzyka warszawskiego, kapelmistrza wojskowej orkiestry 27. Pułku Piechoty). W owym roku klasę skrzypiec prowadził Karol Wopaleński, klasy fortepianowe Ludwik Wawrzynowicz z Martą Czyżowską, włącznie z kursem wyższym, liturgikę i praktyki dla organistów – Ignacy Godlewski⁴¹. Z kolei w 1928 r. klasę skrzypiec objął syn dyrektora – Tadeusz Wawrzynowicz, absolwent poznańskiego Konserwatorium Muzycznego. Poza grą na

³⁵ *Ze szkoły muzycznej L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski” 1919, nr 131, s. 3.

³⁶ *Ze szkoły muzycznej*, „Goniec Częstochowski” 1925, nr 135, s. 4.

³⁷ W. Malko, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 39.

³⁸ Eadem, *Życie muzyczne*, op. cit., s. 125.

³⁹ Ibidem, s. 146; *Odczyty o muzyce polskiej dla uczniów*, „Goniec Częstochowski” 1922, nr 127, s. 3; *Koncerty jako obowiązkowe zajęcia szkolne*, „Goniec Częstochowski” 1935, nr 240, s. 3.

⁴⁰ *Okólnik nr 80 z dnia 11 września 1935 r. w sprawie organizacji lekcji muzycznych na rok szkolny 1935/1936 w państwowych gimnazjach ogólnokształcących*, „Gazeta Urzędowa Województwa Śląskiego” nr 1 z 24 stycznia 1936 r., R. 13, s. 10–12.

⁴¹ *Ze szkoły muzycznej*, „Goniec Częstochowski” 1924, nr 205, s. 6.

skrzypcach wykładał również przedmioty teoretyczne, historię muzyki, estetykę muzyczną, instrumentoznawstwo⁴².

W 1929 r. reaktywowano klasy instrumentów dętych, a do programu nauki przyszłych kapelmistrzów wprowadzono instrumentoznawstwo i instrumentację. Pomyślnie rozwijał się dział organistowski. W ramach tej specjalności oprócz gry na organach (głównego przedmiotu) realizowano następujące przedmioty teoretyczne: zasady muzyki, solfeż, harmonię, kontrapunkt, instrumentoznawstwo, instrumentację, historię muzyki, dyrygowanie, emisję głosu, analizę form muzycznych (z rozszerzoną analizą harmoniczną), metodykę prowadzenia zespołów, przedmioty liturgiczne wraz z praktyką śpiewu liturgicznego⁴³. Na rozwój tego wydziału wpłynęły znacznie zabiegi L. Wawrzynowicza u władz kościelnych o zatrudnianie w parafiach wyłącznie organistów z odpowiednim do tego zawodu przygotowaniem. W 1926 r. ordynariat biskupi zatwierdził regulamin zatrudniania organistów w parafiach diecezji częstochowskiej. Dzieleno ich na trzy kategorie. Pierwszą mógł otrzymać absolwent klasy organów w konserwatorium, który na świadectwie otrzymał także oceny z harmonii wyższej, śpiewu gregoriańskiego, dyrygowania chórem i przedmiotów liturgicznych. Drugą i trzecią kategorię mogli otrzymać absolwenci szkół organistowskich⁴⁴.

W 1934 r. Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego wydało pozwolenie na dalsze prowadzenie placówki jako średniej szkoły muzycznej oraz zatwierdziło ponownie Ludwika Wawrzynowicza na stanowisku dyrektora⁴⁵. Niestety, nowa obowiązująca ustawa nie zapewniła szkole pomocy finansowej. Funkcjonowała ona dzięki opłatom uczniów, koncertom, z których dochód przeznaczano na potrzeby szkoły oraz stypendia dla uczniów, zakup nut i instrumentów⁴⁶.

Zwiększająca się liczba otwieranych klas była spowodowana wzrastającą liczbą uczniów. I tak w roku szkolnym 1926/1927 uczęszczało do niej 60 uczniów, dyplom absolwenta uzyskały 2 osoby, świadectwa promocyjne 34 osoby. W kolejnym roku szkolnym 1927/1928 kształcono 70 uczniów, a w roku szkolnym 1928/1929 – 101 uczniów. Liczba absolwentów wynosiła rocznie 3–4 osoby⁴⁷. Przyczyny niskiej efektywności kształcenia, według Wandy Malko, były złożone, ponieważ szkoła spełniała dwojakie funkcje: umuzykalniającą i zawodową. Część uczniów w ogóle nie wiązała swojej przyszłości zarobkowej z muzyką. Sprzyjała temu struktura organizacyjna szkół, uwzględniająca w regulaminach uczniów nadzwyczajnych, pobierających jedynie lekcje gry, bez przedmiotów teoretycznych. Nie otrzymywali oni świadectw i nie byli zaliczani

⁴² W. Malko, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 37.

⁴³ Ibidem.

⁴⁴ *Zatwierdzenie regulaminu dla organistów*, „Goniec Częstochowski” 1926, nr 187, s. 3; W. Malko, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 36.

⁴⁵ *Ze szkoły muzycznej*, „Goniec Częstochowski” 1934, nr 135, s. 4.

⁴⁶ W. Malko, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 38.

⁴⁷ Ibidem, s. 36.

do grupy promowanych ani też absolwentów. Ich obecność w szkole miała również tło obyczajowe, ponieważ do „dobrego tonu” należała umiejętność gry na instrumentach, zwłaszcza na fortepianie. Nie przekreśla to jednak przydatności szkolnictwa muzycznego, którego ważnym celem było umuzykalnienie, rozbudzanie zainteresowania muzyką, a nie tylko kształcenie profesjonalistów. Zawodowy profil posiadały przede wszystkim konserwatoria muzyczne. Część uczniów rezygnowała również w trakcie pobierania nauki z braku odpowiednich predyspozycji. Jedynie niewielka liczba uczących się zamierzała pracować w zawodzie muzyka. Nauka w szkole muzycznej była zajęciem nadobowiązkowym. Poza nim uczniowie uczęszczali do szkół ogólnokształcących podstawowych i średnich. Stanowiło to duże obciążenie, któremu mogli poddać tylko najzdolniejsi⁴⁸.

Uwieńczeniem każdego roku szkolnego były egzaminy końcowe. Od 1908 r. do udziału w komisji egzaminacyjnej zapraszał L. Wawrzynowicz znanych muzyków z Warszawy, co stało się corocznym zwyczajem. Opinie pedagogów Konserwatorium Warszawskiego miały duże znaczenie dla oceny działalności szkoły i jej poziomu. Publiczna prezentacja wyników pracy dydaktycznej w formie koncertów uczniowskich, tzw. popisów, była stosowana od początku istnienia szkoły⁴⁹. Placówka prowadziła również przez cały swój okres działalności własny chór⁵⁰.

W skład grona pedagogicznego szkoły muzycznej w okresie dwudziestolecia międzywojennego wchodził: Leon Bałabanow (skrzypce), Antoni Błasikiewicz (wiolonczela), Stefania Borkowska (fortepian), Adam Czerbak (rytmika, śpiew, skrzypce), Marta Czyżowska (fortepian), Aleksander Drob (śpiew liturgiczny), Maria Ginter-Tisserant (fortepian), Ignacy Godlewski (śpiew liturgiczny), Józef Jaśkowski (dyrygowanie, instrumenty dęte, instrumentacja), Jan Kowalski (śpiew liturgiczny), ks. Stanisław Kopeć (przedmioty liturgiczne), Zofia Kubiszał (fortepian), Antoni Łęgosz (śpiew solowy), Juliusz Łuciuk (śpiew liturgiczny), Zofia Mączkowska (fortepian), Edward Mąkosza (orkiestra), Zofia Olędzka (fortepian), Władysław Sawicki (dyrygowanie, orkiestra), o. Piotr Trocha (przedmioty liturgiczne), Ludwik Wawrzynowicz (fortepian, organy, przedmioty teoretyczne, chór), Tadeusz Wawrzynowicz (skrzypce, przedmioty teoretyczne, zespoły kameralne), Karol Wopaleński (skrzypce, zespoły kameralne)⁵¹.

⁴⁸ W. Malko, *Życie muzyczne*, op. cit., s. 130.

⁴⁹ Eadem, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 43–44.

⁵⁰ *Ze szkoły muzycznej*, „Goniec Częstochowski” 1924, nr 205, s. 6.

⁵¹ Skład kadry pedagogicznej Szkoły Muzycznej Ludwika Wawrzynowicza w latach 1904–1946 przedstawiał się następująco: Marian Aubrecht (instrumenty dęte), Z. Kolasiński (organy), Leon Bałabanow (skrzypce), A. Biernacki (skrzypce), Stefania Borkowska-Potemska (fortepian), Adam Czerbak (rytmika), Marta Czyżowska (fortepian), Aleksander Drob (chorał gregoriański), Maria Ginter-Tisserant (fortepian), Ignacy Godlewski (śpiew gregoriański), Ludwik Golmer (fortepian), Henryk Grubiński (deklamacja), Józef Jaśkowski (instrumenty dęte, dyrygowanie), F. Kolasiński (chorał gregoriański), ks. Stanisław Kopeć (liturgika), Zofia Kubiszał (fortepian), ks. Zygmunt Lipa (liturgika), Antoni Łęgosz (śpiew solowy), ks. Łojek (liturgika), Andrzej Łuciuk (chorał gregoriański), Zofia Mączkowska (fortepian), Henryk Makowski (chorał gregoriański), Edward Mąkosza (orkiestra), Henryk Milek (teoria, organy), Hugo Neusser (skrzypce), Zofia Olędzka (fortepian), Marcelli

W 1937 r. szkoła została przeniesiona na ul. Dąbrowskiego 12, gdzie zajmowała pomieszczenia na parterze frontowej części kamienicy. Były tu zarówno sale lekcyjne, jak i mieszkanie dyrektora⁵².

Szkoła spełniała decydującą rolę w procesie kształtowania częstochowskiego środowiska muzycznego. Wykształciła wielu absolwentów, którzy podejmowali dalsze studia muzyczne w konserwatoriach i wyższych szkołach muzycznych w Warszawie, Krakowie, Poznaniu, Łodzi. Po ich ukończeniu podejmowali profesjonalną działalność muzyczną w rodzinnym mieście lub innych ośrodkach kraju. Liczni absolwenci rozpoczęli pracę w Częstochowie jako nauczyciele, kapelmistrzowie, członkowie zespołów instrumentalnych. Szczególnie liczną grupę stanowili organiści. Wielu z nich pracowało na Jasnej Górze, jak: Leon Bator, Stanisław Gorczycki, Bolesław Kierat, Bolesław Kura, Kazimierz Lisowski itd.⁵³

Prywatna Szkoła Muzyczna Feliksa Witeszczaka

Feliks Witeszczak – absolwent Konserwatorium Muzycznego we Lwowie⁵⁴ – przybył do Częstochowy w 1906 r. Zatrudnienie znalazł w Żeńskim Gimnazjum Zofii Garztec-

Paydowski (śpiew solowy), Władysław Powiadowski (teoria, śpiew, zespoły kameralne), Władysław Sawicki (orkiestra), br. Alfons Słaboszewski (liturgia), Feliks Starczewski (fortepian, teoria), ks. Strugała (praktyka śpiewu liturgicznego), Jadwiga Szafnicka (fortepian), Wincenty Szczepański (skrzypce), Stanisław Taube (skrzypce), o. Piotr Trocha (chorał gregoriański), Ludwik Wawrzynowicz (teoria, fortepian, organy, chór), Tadeusz Wawrzynowicz (skrzypce, teoria), Feliks Witeszczak (teoria), Karol Wopaleński (skrzypce), ks. Zygmunt Zaborski (chorał gregoriański). *Szkoła Muzyczna pod kierunkiem L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski” 1918, nr 112, s. 4; *Popis Szkoły Muzycznej*, „Goniec Częstochowski” 1922, nr 146, s. 3; *Ze Szkoły Muzycznej*, „Goniec Częstochowski” 1924, nr 145, s. 2; *Ze szkoły muzycznej*, „Goniec Częstochowski” 1924, nr 205, s. 6; *Ze szkoły muzycznej*, „Goniec Częstochowski” 1927, nr 215, s. 3; *Egzamin i popis w Szkole Muzycznej L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski” 1937, nr 144, s. 4; *Ze szkoły muzycznej L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski” 1937, nr 222, s. 7; W. Malko, *Życie muzyczne*, op. cit., s. 124; eadem, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 247–248.

⁵² W. Malko, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 40–41.

⁵³ Eadem, *Życie muzyczne*, op. cit., s. 147.

⁵⁴ Feliks Witeszczak (1868–1939), egzamin dojrzałości złożył w Gimnazjum Franciszka Józefa we Lwowie w 1903 r., po otrzymaniu dyplomu lwowskiego konserwatorium w 1896 r., podjął pracę na tej uczelni. Do 1903 r. wykładał zasady muzyki i kontrapunktu. Po odejściu z konserwatorium założył prywatną szkołę muzyczną, która działała we Lwowie przez dwa lata. W 1905 r. wyjechał do Krakowa, a w 1906 r. przekroczył nielegalnie granicę zaboru rosyjskiego i osiedlił się w Częstochowie. Tutaj podjął pracę jako nauczyciel śpiewu w Żeńskim Gimnazjum Zofii Garzteckiej oraz w Szkole Muzycznej Ludwika Wawrzynowicza. W trakcie pobytu w Częstochowie dorabiał również jako prywatny nauczyciel muzyki. W „Gońcu Częstochowskim” publikował artykuły o tematyce muzycznej. Redagował własne czasopismo muzyczne. Był to miesięcznik „Głos Organistów” (1903–1905), a od 1 września 1926 r. do czerwca 1935 r. także „Kierownik Chórów. Miesięcznik poświęcony sprawom organistów”. Według informacji podanych przez W. Malko w *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 13–14, był również redaktorem „Poradnika Organistów”, a następnie „Gazety Muzycznej”, a także „Głosu Obywatelskiego” – pisma ludowego poświęconego sprawom drobnych właścicieli, drukowanego również w Stryju, a wznowionego w Częstochowie w 1926 r. T. Mielczarek, *Od „Monitora” do „Gońca Częstochowskiego”*. *Dzieje prasy częstochowskiej 1769–1994*, Kielce 1996, s. 50; „Głos Organistów” 1904, nr 1; „Głos

kiej (gdzie był nauczycielem śpiewu w latach 1907–1911) oraz w Szkole Muzycznej Ludwika Wawrzynowicza – jako nauczyciel historii muzyki (w 1912 r. prowadził klasę skrzypiec)⁵⁵. Jednocześnie świadczył usługi jako prywatny nauczyciel muzyki⁵⁶. Pierwsze wzmianki o udzielaniu lekcji gry na fortepianie, harmonii i kontrapunktu pojawiły się na łamach „Gońca Częstochowskiego” w 1907 r.⁵⁷ Podobne informacje ukazywały się w latach następnych, wskazując na poszerzenie zakresu przedmiotów. Ogłoszenia te wyglądały najczęściej tak, jak w przytoczonym cytacie: „Nauki gry na fortepianie, harmonium, skrzypcach, śpiewu solowego i chóralnego w szkołach i towarzystwach, harmonii i kontrapunktu udziela prof. muzyki Feliks Witeszczak”⁵⁸.

Znany był również z działalności publicystycznej. Prowadził autorskie czasopisma, głównie o tematyce muzycznej, oraz do 1927 r. publikował artykuły w „Gońcu Częstochowskim”⁵⁹.

Poza działalnością pedagogiczną i publicystyczną F. Witeszczak zaangażował się w dyrygenturę zespołów chóralnych. Pierwotnie prowadził chór rzemieślniczy przy Stowarzyszeniu Rzemieślniczo-Przemysłowym. Następnie zorganizował zespół wokalny, którego członkowie założyli Towarzystwo Śpiewacze im. Stanisława Moniuszki. Chór Towarzystwa pod dyрекcją F. Witeszczaka działał do 1913 r. Po nieudanych próbach reaktywacji w 1915 r. Towarzystwo zostało zlikwidowane⁶⁰.

W 1914 r. F. Witeszczak podjął próbę założenia szkoły pod nazwą Instytut Muzyczny, który początkowo miał się mieścić w jego prywatnym mieszkaniu w alei Najświętszej Maryi Panny 38. Pojawiające się w ciągu dwóch lat w prasie informacje nie przyniosły jednak oczekiwanego rezultatu⁶¹, a dalsze starania przerwała sytuacja wojenna – dyrektor Instytutu otrzymał powołanie do wojska. Służbę wojskową odbył w latach 1916–1918. Do Częstochowy powrócił w 1918 r. Podjął wówczas pracę jako nauczyciel śpiewu w Gimnazjum Towarzystwa Opieki Szkolnej (1918–1919), Gimnazjum Żeńskim Wacławy Chrzanowskiej, w którym pracował również po jego upaństwowieniu do 1923 r., oraz w szkołach powszechnych⁶².

Organistowski” 1905, nr 12; „Kierownik Chórów. Miesięcznik poświęcony sprawom organistów” 1926, nr 1; „Kierownik Chórów. Miesięcznik poświęcony sprawom organistów” 1934, nr 11 i 12; *W sprawie organistów*, „Słowo Polskie” 1904, R. 9, nr 433, s. 6; *Z prasy polskiej w ojczyźnie*, „Echo Muzyczne. Miesięcznik poświęcony muzyce kościelnej i świeckiej oraz zespołom muzycznym i teatralnym” 1931, R. 8, nr 2, s. 17; *Pisma*, „Przegląd Muzyczny. Miesięcznik Zjednoczenia Polskich Związków Śpiewaczych” 1927, R. 3, nr 2, s. 12.

⁵⁵ W. Malko, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 14.

⁵⁶ Ibidem, s. 173.

⁵⁷ „Goniec Częstochowski” 1907, nr 318, s. 1.

⁵⁸ „Goniec Częstochowski” 1908, nr 133, s. 1; W. Malko, *Życie muzyczne*, op. cit., s. 174.

⁵⁹ W. Malko, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 13–14.

⁶⁰ Ibidem, s. 14.

⁶¹ *Instytut Muzyczny F. Witeszczaka*, „Goniec Częstochowski” 1916, nr 138, s. 3.

⁶² W. Malko, *Życie muzyczne*, op. cit., s. 175.

W 1918 r. Feliks Witeszczak uzyskał koncesję Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego na założenie szkoły muzycznej⁶³. W 1921 r. prasa lokalna podawała, iż trwa nabór do szkoły muzycznej dyrektora F. Witeszczaka na oddziały: gry na fortepianie, skrzypcach, śpiewu, zasad muzyki, harmonii, kontrapunktu, muzyki gregoriańskiej, historii muzyki i estetyki. Kancelaria placówki mieściła się przy II Alei NMP 38 m. 22⁶⁴. W końcu w 1926 r. otworzył własną szkołę muzyczną, która istniała do 1939 r.⁶⁵ W ramach działającej placówki dyrektor oferował również kursy dla przyszłych i obecnych organistów⁶⁶. Nauczycielami szkoły w tym czasie byli F. Witeszczak – fortepian i przedmioty teoretyczne oraz Zygmunt Franciszek Jaworski. Ponadto w szkole uczyli: Jan Kowalski, Józef Kaniecki, Piotr Porębski⁶⁷. Nauka odbywała się w II Alei NMP 38 m. 13, był to również adres prywatnego mieszkania Witeszczaka⁶⁸. Zakres nauki obejmował grę na fortepianie, skrzypcach, organach oraz przedmioty teoretyczne. W roku szkolnym 1935/1936 naukę podjęło 27 uczniów, z czego znaczna część z nich zrezygnowała w ciągu roku. Świadectwa ukończenia otrzymało 10 uczniów, w 1936/1937 – 6, 1937/1938 – 1, a w 1938/1939 – 3. Wśród uczniów dominowali organiści. Zakres przedmiotów wydziału organistowskiego obejmował: grę na organach, zasady muzyki, harmonię, kontrapunkt, solfeż, śpiew chórny, prowadzenie chórów, chorał gregoriański i jego harmonizację, rytuał Kościoła katolickiego, historię muzyki kościelnej. Szkoła przestała istnieć w 1939 r. po śmierci dyrektora 2 października 1939 r.⁶⁹

Prywatna Szkoła Muzyczna im. Stanisława Moniuszki Zofii Grzewińskiej

Kolejną placówką kształcenia artystycznego w Częstochowie była Szkoła Muzyczna im. Stanisława Moniuszki, która zaczęła swą działalność 1 lutego 1933 r. Szkołę założyła Zofia Grzewińska, a kierownikiem był porucznik Bolesław Grzewiński – kapelmistrz orkiestry wojskowej w Częstochowie⁷⁰. Do grona pierwszych nauczycieli należeli: Jerzy Bursik, Jan Kowalski, Edward Mąkosza i Józef Mielczarek. Zakres nauki obejmował grę na organach, fortepianie, skrzypcach i śpiew solowy⁷¹. Placówka mieściła się po-

⁶³ Ibidem.

⁶⁴ *Szkoła Muzyczna dyr. F. Witeszczaka*, „Goniec Częstochowski” 1921, nr 187, s. 5.

⁶⁵ W. Malko, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 15.

⁶⁶ *Szkoła Muzyczna F. Witeszczaka*, „Goniec Częstochowski” 1934, nr 45, s. 8.

⁶⁷ W. Malko, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 15.

⁶⁸ *Szkoła Muzyczna F. Witeszczaka*, „Goniec Częstochowski” 1938, nr 202, s. 6.

⁶⁹ W. Malko, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 15; eadem, *Życie muzyczne*, op. cit., s. 175.

⁷⁰ *Ze Szkoły Muzycznej im. St. Moniuszki w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1933, nr 35, s. 5; *Z popisu Szkoły Muzycznej im. St. Moniuszki w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1936, nr 146, s. 5.

⁷¹ W. Malko, *Życie muzyczne*, op. cit., s. 176.

czątkowo przy ul. Piłsudskiego 19, a w 1938 r. została przeniesiona na ul. Kilińskiego 16, do większego lokalu, gdzie zajmowała trzy pomieszczenia⁷².

Nowa instytucja artystyczna specjalizowała się przede wszystkim w kształceniu organistów. Do przedmiotów obowiązujących należały: gra na organach, fortepianie, śpiew chórny, dyrygowanie chórem, liturgia kościelna, solfeż, harmonia, czytanie partytury, instrumentacja na zespoły dęte, historia muzyki, formy muzyczne. Poza klasą organów w szkole istniały klasy fortepianu i skrzypiec. Od 1936 r. klasę fortepianu i historię muzyki prowadziła Stefania Borkowska⁷³, a klasą skrzypiec kierował Jerzy Bursik. Przedmioty liturgiczne w szkole wykładał ks. A. Jatowtt, a od 1937 r. ks. J. Bardecki. W latach 1936–1938 do grona nauczycielskiego dołączył Henryk Jasiński, były absolwent szkoły. Uczył on gry na organach, solfeżu i śpiewu chorałowego. Swoje powinności nauczycielskie wypełniał również Bolesław Grzewiński, który prowadził lekcje z przedmiotów: fortepian, organy, chorał, harmonia, historia muzyki, formy muzyczne, instrumentacja, harmonizacja pieśni, czytanie partytur, a ponadto prowadził szkolny chór⁷⁴.

Dyrektor szkoły informował na łamach „Gońca Częstochowskiego”, w wydaniu z 28 stycznia 1934 r., iż prowadzona przez niego placówka w dniu 16 stycznia 1934 r. została zatwierdzona przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego i otrzymała status średniej szkoły muzycznej⁷⁵. Według Wandy Malko, autorki publikacji *100 lat szkolnictwa muzycznego w Częstochowie, 1904–2004*, nie ma dowodów, by szkoła posiadała wyżej wymienione uprawnienia, ponieważ nie figurowała w wykazie Ministerstwa Kultury i Sztuki, a jej świadectwo w okresie powojennym nie było uznawane za dokument poświadczający posiadanie średniego wykształcenia muzycznego⁷⁶.

W 1936 r. placówka prowadziła nabór do klas: organowej, fortepianowej, skrzypcowej, śpiewu solowego oraz kapelmistrzów. Był to nowy kierunek, otwarty w roku szkolnym 1936/1937⁷⁷. Ostatnie ogłoszenia, jakie pojawiły się w prasie częstochowskiej, informowały o naborze uczniów na rok szkolny 1938/1939⁷⁸. W 1939 r. Bolesław Grzewiński zrezygnował z działalności oświatowej i przeniósł się wraz z rodziną do Torunia⁷⁹.

Podsumowując, należy stwierdzić, że okres dwudziestolecia międzywojennego w Częstochowie był zjawiskiem złożonym, pełnym różnorodnych form działalności

⁷² *Szkoła Muzyczna im. St. Moniuszki w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1938, nr 196, s. 2.

⁷³ Stefania Borkowska – absolwentka Szkoły Muzycznej Ludwika Wawrzynowicza i Konserwatorium Warszawskiego (1928–1932), uczennica M. Trombini-Kazuro.

⁷⁴ W. Malko, *Życie muzyczne*, op. cit., s. 175–176.

⁷⁵ „Goniec Częstochowski” 1934, nr 22, s. 6.

⁷⁶ W. Malko, *100 lat szkolnictwa*, op. cit., s. 16.

⁷⁷ *Średnia Szkoła Muzyczna im. St. Moniuszki*, „Goniec Częstochowski” 1936, nr 131, s. 8.

⁷⁸ *Szkoła Muzyczna im. St. Moniuszki w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1938, nr 202, s. 7.

⁷⁹ J. Pietrzykowski, *Walka i męczeństwo. Z wojennych dziejów duchowieństwa diecezji częstochowskiej (1939–1945)*, Warszawa 1981, s. 104.

muzycznej – instytucjonalnej, indywidualnej, profesjonalnej i amatorskiej. Rozwijało się szkolnictwo muzyczne, które reprezentowały szkoły muzyczne Ludwika Wawrzynowicza, Feliksa Witeszczaka i Bolesława Grzewińskiego. Działały kursy baletowe Kazimierza Kosteckiego, Mikołaja i Tamary Parnasow. Lekcje gry na instrumentach oraz śpiewu udzielało wielu nauczycieli muzyki, wśród nich pianistki Marta Czyżowska, Maria Ginter i Wanda Kopecka⁸⁰. Prywatne i indywidualne nauczanie muzyki było wówczas popularną formą kształcenia. Trudnili się nim wszyscy czynni w środowisku częstochowskim muzycy. Nauka śpiewu w szkołach powszechnych, gimnazjach, liceach i szkołach zawodowych stała się tradycją. Niemal wszystkie placówki prowadziły uczniowskie zespoły chórne, a niektóre ze szkół miały także orkiestry dęte i smyczkowe. Szkoły realizowały własną działalność koncertową. Nauczycielami było wielu wybitnych i popularnych w mieście muzyków, a wśród nich m.in. Aleksander Drob, Józef Cichoń, Edward Mąkosza, Karol Wopaleński⁸¹. Nadzieję na rozwój częstochowskich szkół muzycznych, jaką dawało opublikowane w czerwcu 1937 r. rozporządzenie, przekreślił wybuch II wojny światowej. Warto jednak podkreślić, że w okresie okupacji hitlerowskiej swoistym ewenementem była działalność Szkoły Muzycznej Ludwika Wawrzynowicza. Zgodę na wznowienie zajęć otrzymała ona pod warunkiem, że będzie przygotowywała wyłącznie do gry na instrumentach oraz uczyła śpiewu (placówka przyuczająca do zawodu). Zabroniono wykonywania muzyki polskiej, organizowania publicznych koncertów i popisów uczniowskich. Nie wszystkich zakazów jednak przestrzegano. Oprócz jawnej nauki prowadzono także nauczanie konspiracyjne. Aktywność tę potwierdzili – w formie pisemnych oświadczeń – zarówno Ludwik Wawrzynowicz, jego żona Zofia, jak i uczniowie⁸². Działalność częstochowskich szkół muzycznych, instytucji i stowarzyszeń muzyków oraz indywidualnych działaczy w latach 1918–1939 stworzyła podstawy dla odrodzenia życia muzycznego po II wojnie światowej.

Bibliografia

Literatura przedmiotu

- Hermach E., *Śląskie Konserwatorium Muzyczne, w: 30 lat Państwowej Szkoły Muzycznej w Katowicach 1929–1959*, pod red. L. Markiewicza, J. Powroźniaka, Katowice 1960.
- Malko W., *Biografie kompozytorów częstochowskich, Ludwik Wawrzynowicz (1870–1957)*, „Almanach Częstochowy” 1989.
- Malko W., *100 lat szkolnictwa muzycznego w Częstochowie 1904–2004*, Częstochowa 2004.
- Malko W., *Życie muzyczne Częstochowy w latach 1918–1939*, Częstochowa 2008.

⁸⁰ W. Malko, *Życie muzyczne*, op. cit., s. 377.

⁸¹ Ibidem.

⁸² I. Wrona-Meryk, *Szkoły zawodowe w Częstochowie w latach 1939–1945*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2021, nr 148, z. 1, s. 154.

- Mielczarek T., *Od „Monitora” do „Gońca Częstochowskiego”. Dzieje prasy częstochowskiej 1769–1994*, Kielce 1996.
- Pasza A., Pasza P., *Pamiątki materialne związane z Towarzystwem Śpiewaczym „Lutnia” z Częstochowy, „Ziemia Częstochowska”* 2019, t. 45.
- Pietrzykowski J., *Walka i męczeństwo. Z wojennych dziejów duchowieństwa diecezji częstochowskiej (1939–1945)*, Warszawa 1981.
- Walczak M., *Szkolnictwo zawodowe w Polsce w okresie okupacji hitlerowskiej*, Wrocław–Warszawa–Kraków 1993.
- Wrona-Meryk I., *Szkoły zawodowe w Częstochowie w latach 1939–1945*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 2021, nr 148, z. 1.

Źródła

- „Głos Organistowski” 1904, nr 1.
- „Głos Organistowski” 1905, nr 12.
- „Goniec Częstochowski” 1907, nr 318; 1908, nr 133; 1934, nr 22.
- „Kierownik Chórów. Miesięcznik poświęcony sprawom organistów” 1926, nr 1; 1934, nr 11 i 12.
- Do organistów na wsiach*, „Goniec Częstochowski” 1918, nr 118.
- Egzamin i popis w Szkole Muzycznej L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski” 1937, nr 144.
- Egzaminy w szkole muzycznej L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski” 1919, nr 130.
- Instytut Muzyczny F. Witeszczaka*, „Goniec Częstochowski” 1916, nr 138.
- Koncerty jako obowiązkowe zajęcia szkolne*, „Goniec Częstochowski” 1935, nr 240.
- Miketta J., *Szkolnictwo muzyczne w Polsce pod względem statystycznym i organizacyjnym*, „Muzyka” 1927, nr 11.
- Odczyty o muzyce polskiej dla uczniów*, „Goniec Częstochowski” 1922, nr 127.
- Okólnik nr 80 z dnia 11 września 1935 r., w sprawie organizacji lekcji muzycznych na rok szkolny 1935/1936 w państwowych gimnazjach ogólnokształcących*, „Gazeta Urzędowa Województwa Śląskiego” z 24 stycznia 1936 r., R. 13.
- Osobiste*, „Goniec Częstochowski” 1918, nr 108.
- Otwarcie szkoły muzycznej w Częstochowie*, „Dzwonek Częstochowski”, luty 1905, t. 2(44).
- Pisma*, „Przegląd Muzyczny. Miesięcznik Zjednoczenia Polskich Związków Śpiewaczych” 1927, R. 3, nr 2.
- Popis Szkoły Muzycznej*, „Goniec Częstochowski” 1922, nr 146.
- Rozporządzenie MWRiOP z dn. 1 czerwca 1937 roku o ustroju szkół artystycznych muzyki*, (Dz.U. 1937, nr 44, poz. 343).
- Szkoła Muzyczna dyr. F. Witeszczaka*, „Goniec Częstochowski” 1921, nr 187.
- Szkoła Muzyczna F. Witeszczaka*, „Goniec Częstochowski” 1934, nr 45; 1938, nr 202.
- Szkoła Muzyczna im. St. Moniuszki w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1938, nr 196, nr 202.
- Szkoła Muzyczna p. Ludwika Wawrzynowicza w Częstochowie*, „Dzwonek Częstochowski” 1905, t. 1(43).
- Szkoła Muzyczna pod kierunkiem L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski” 1918, nr 112.
- Szkoła muzyczna w Częstochowie, „Lutnista”*, styczeń 1905, nr 1.
- Średnia Szkoła Muzyczna im. St. Moniuszki*, „Goniec Częstochowski” 1936, nr 131.
- Ustawa z dnia 11 marca 1932 roku o prywatnych szkołach oraz zakładach naukowych i wychowawczych* (Dz.U. 1932 nr 33, poz. 343).
- W sprawie organistów*, „Słowo Polskie” 1904, R. 9, nr 433.

- Z popisu Szkoły Muzycznej im. St. Moniuszki w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1936, nr 146.
- Z prasy polskiej w ojczyźnie*, „Echo Muzyczne. Miesięcznik poświęcony muzyce kościelnej i świeckiej oraz zespołom muzycznym i teatralnym” 1931, R. 8, nr 2.
- Z wieczoru uczniowskiego*, „Goniec Częstochowski” 1917, nr 15.
- Zakończenie roku w szkole muzycznej dyr. L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski” 1934, nr 144.
- Zakończenie roku w Szkole Muzycznej*, „Goniec Częstochowski” 1918, nr 129.
- Zatwierdzenie regulaminu dla organistów*, „Goniec Częstochowski” 1926, nr 187.
- Ze Szkoły Muzycznej im. St. Moniuszki w Częstochowie*, „Goniec Częstochowski” 1933, nr 35.
- Ze szkoły muzycznej L. Wawrzynowicza*, „Goniec Częstochowski” 1919, nr 131; 1937, nr 222.
- Ze szkoły muzycznej*, „Goniec Częstochowski” 1907, nr 326; 1918, nr 112; 1924, nr 145, nr 205; 1925, nr 135, nr 198; 1927, nr 215; 1934, nr 135.
- Ze świata muzycznego*, „Goniec Częstochowski” 1917, nr 15.